

TURYSTYKA SPOŁECZNA W POLSCE

MONOGRAFIA NAUKOWA
PRZEWODNIK DOBRYCH PRAKTYK

Turystyka społeczna w Polsce

Monografia naukowa

pod redakcją Andrzeja Stasiaka

Przewodnik dobrych praktyk

Kraków – Świdnica 2021

Redakcja naukowa
ANDRZEJ STASIAK

Recenzenci monografii:
PIOTR OLEŚNIEWICZ
DANIEL PUCIATO

Redakcja techniczna i skład
ROMAN ZADORA

Okładka
NATALIA FIGIEL

© COPYRIGHT BY AUTHORS & COTG PTTK KRAKÓW & FUNDACJA SYMBIOZA

Ministerstwo
Rozwoju i Technologii

Publikację wydano w ramach dofinansowania zadania publicznego ze środków Ministerstwa Rozwoju, Pracy i Technologii zgodnie z zawartą Umową nr III/27/P/63003/2810/21/DT pomiędzy ww. ministerstwem a Fundacją Symbioza

Kraków – Świdnica
Grudzień 2021

ISBN 978-83-963906-1-5

Polskie Towarzystwo Turystyczno-Krajoznawcze
Centralny Ośrodek Turystyki Górskiej PTTK
Oficyna Wydawnicza „Wierchy”
31-010 Kraków, ul. Jagiellońska 6
www.cotg.pttk.pl

Spis treści

Wprowadzenie (<i>Andrzej Stasiak</i>)	7
1. Turystyka społeczna – ramy teoretyczne	
1.1. Turystyka społeczna: geneza i istota (<i>Armin Mikos von Rohrscheidt</i>)	13
1.2. Uczestnicy, formy i kierunki rozwoju współczesnej turystyki społecznej (<i>Armin Mikos von Rohrscheidt</i>)	31
1.3. Turystyka społeczna w badaniach naukowych (<i>Karolina Korbiel, Iwona Dominek</i>)	63
2. Ekonomia społeczna w turystyce	
2.1. Gospodarczy wymiar turystyki społecznej (<i>Sylwia Osojca-Kozłowska</i>)	83
2.2. Rola podmiotów ekonomii społecznej jako kreatorów popytu i podaży na rynku turystycznym na wybranych przykładach (<i>Agnieszka Nowak</i>)	115
3. Podróże grup defaworyzowanych	
3.1. Oferta dla seniorów w kontekście turystyki społecznej – istota i zróżnicowanie (<i>Piotr Kociszewski</i>)	135
3.2. Bariery rozwoju turystyki osób niepełnosprawnych na Dolnym Śląsku w świetle wyników badań ankietowych (<i>Katarzyna Trybuś</i>)	165
3.3. Turystyka szkolna klas IV–VIII w opinii nauczycieli – bariery i korzyści (<i>Iwona Dominek, Karolina Korbiel</i>) . . .	181
4. Udostępnianie przestrzeni dla turystyki	
4.1. Szlaki turystyczne jako ważny element infrastruktury służącej uprawianiu turystyki (<i>Jerzy Kapłon</i>)	205
4.2. Wnioski z kontroli NIK na Wschodnim Szlaku Rowerowym Green Velo w kontekście rozwoju turystyki społecznej (<i>Urszula Dziedzic, Andrzej Trojanowski</i>) . . .	233

5. Otoczenie turystyki społecznej

5.1. Związki terroryzmu z ruchem turystycznym – implikacje dla turystyki społecznej (<i>Waldemar Zubrzycki</i>) .	255
5.2. Rola technologii cyfrowych w procesie rozwoju turystyki społecznej (<i>Piotr Zawadzki</i>)	281
5.3. Znaczenie socjoterapii w turystyce zdrowotnej na obszarach wiejskich (<i>Michał Roman, Antoni Roman, Arkadiusz Niedziółka</i>)	295
Spis tabel	316
Spis rysunków	317
Przewodnik dobrych praktyk	319

Michał Roman*
Antoni Roman**
Arkadiusz Niedziółka***

5.3. Znaczenie socjoterapii w turystyce zdrowotnej na obszarach wiejskich

WSTĘP

W społeczeństwie polskim wzrasta świadomość prozdrowotna. Uważa się, że w życiu człowieka i jego rozwoju najważniejsze i najcenniejsze jest zdrowie, którego nie można kupić ani sprzedać drugiej osobie. Stanowi ono bogactwo i wartość indywidualną, przypisaną konkretnej jednostce ludzkiej. Utrzymanie zdrowia w procesie pracy jako dobrostanu pod względem fizycznym, psychicznym, duchowym (dotyczącym świadomości indywidualnej i społecznej) oraz społecznym wymaga odpoczynku w czasie wolnym, gdyż w długim okresie może pojawić się osłabienie organizmu ludzkiego i choroby (Boruszczak, 2010).

Stwierdzenie, że „ma się zdrowie albo się go nie ma” jest niewystarczające. O zdrowie trzeba się stale troszczyć, dążyć do dobrostanu, ewentualnie leczyć stany chorobowe, usprawniać organizm ludzki, a przede wszystkim zapobiegać chorobom. Wzrost zainteresowania zdrowym trybem życia, połączonym z aktywnością ruchową i intelektualną wpływa bezpośrednio na zmianę dotychczasowego modelu spędzania czasu wolnego i przechodzenie od tzw. modelu 3S (*sun, sea, sand* – słońce, morze, piasek) w kierunku modelu 3E (*entertainment, excitement, education* – rozrywka, emocje, kształcenie, doskonalenie) oraz modelu 3A (*action, amusement, adventure*).

---

* ORCID: 0000-0003-3596-2587, Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie, Instytut Ekonomii i Finansów, Katedra Turystyki, Komunikowania Społecznego i Doradztwa, e-mail: michal_roman@sggw.edu.pl

** ORCID: 0000-0001-2296-2513, Wyższa Szkoła Kadr Menedżerskich, Filia w Białymstoku, e-mail: uroczanka.okopy@interia.pl

*** ORCID: 0000-0003-2546-4154, Uniwersytet Rolniczy im Hugona Kołłątaja w Krakowie, e-mail: arkadiusz.niedziolka@urk.edu.pl

Słowo *action* (*active*) w domyśle oznacza: troszczący się o zdrowie, zdrowy, bo aktywny intelektualnie i ruchowo, intensywny, energiczny, ruchliwy styl życia. Są to współczesne standardy zdrowego trybu życia, który może gwarantować rekreacja, sport i turystyka zdrowotna w przyjaznym otoczeniu (Roman, 2018). W społeczeństwie funkcjonuje powinność bycia zdrowym, sprawnym, szczęśliwym, pełnym życia i dynamicznym. Aktywność intelektualna i ruchowa stanowi warunek konieczny satysfakcjonującego życia bez względu na wiek człowieka. Od niej zależy zaspokojenie wszelkich jego potrzeb. Brak tego typu aktywności może prowadzić do utraty akceptacji ze strony innych ludzi, samotności, a nawet do wykluczenia społecznego. Istotna więc staje się umiejętność aktywnej egzystencji w danej społeczności oraz tworzenie i realizowanie własnej koncepcji życia, również w wieku podeszłym.

Z kolei słowo *amusement* dotyczy rozrywki, rozbawienia, zabawy (ludyzmu), a termin *adventure* odnosi się do poszukiwania przygód, połączonych z ciekawością i adrenaliną. Warunki ekstremalne, pełne wrażeń, przeżyć, emocji, prymitywizm i survival może zapewnić turystyka ekstremalna (przygodowa) czy rozwijająca się turystyka kosmiczna (loty w przestrzeń kosmiczną), która jest ekskluzywna, dotycząca bogaczy, turystyka *high*, na najwyższym poziomie pod różnymi względami (Roman, 2016).

Analizując możliwości terapeutyczne polskiej służby zdrowia można stwierdzić, że są one ograniczone. Niska sprawność i nieskuteczność świadczonych usług w zakresie profilaktyki chorób oraz ich leczenia zmusza do poszukiwania rezerw w opiece zdrowotnej. Pewnym rozwiązaniem tej kwestii może być turystyka zdrowotna na obszarach wiejskich (Dolan, Olsen, 2008). W tej przestrzeni mogą występować następujące instytucjonalne formy podmiotów świadczących usługi zdrowotne w zakresie terapii zajęciowej (Prochorowicz, 2010; Czachara, Krupa, 2011):

- gospodarstwa agroturystyczne i agroekoturystyczne,
- gospodarstwa ekoturystyczne,
- gospodarstwa etnoturystyczne,
- wiejskie domy pracy twórczej,
- wioski tematyczne,
- turnusy rehabilitacyjne,
- gospodarstwa opiekuńcze,
- obozy harcerskie,
- przygodowo-rozwojowe place zabaw,
- zielone przedszkola i szkoły,

- ogrody sensoryczne,
- warsztaty terapii zajęciowej,
- dzienne domy pobytu.

Kategoria „terapia zajęciowa” dotyczy efektywnego, inaczej sprawnego, a także skutecznego zagospodarowania czasu wolnego podopiecznemu przez organizowanie pod przewodnictwem terapeuty zajęciowego pożytecznych zajęć. Czynności te są zgodne z jego potrzebami w celu zdrowotnego, nefarmakologicznego usprawnienia w sferze fizycznej, psychicznej, duchowej i społecznej oraz zaktywizowania podopiecznego do działania w walce z chorobą, niepełnosprawnością, niesamodzielnnością i samotnością (Fearing i in., 1997; Grabowski i in., 2007). Terapia zajęciowa obejmuje również usprawniania osób zdrowych, np. sportowców, menedżerów, „wypalonych zawodowo”, nauczycieli, policjantów, strażaków, wojskowych czy sfrustrowanych rodziców bądź niedostosowanych społecznie osób, np. więźniów, osób z kręgu patologii społecznych, odmiennej orientacji seksualnej, z traumami z dzieciństwa, z problemami w uczeniu się, wykluczonych społecznie i zawodowo, osób po urazach, bezdomnych, ludzi stosujących przemoc, uzależnionych od komputerów itd. (Alanen, 2009).

Greckie słowo *therapeuēin* oznacza opiekować się kimś, troszczyć się o kogoś oraz leczyć, uzdrawiać, usprawniać (Konieczna, 2006). Natomiast angielski termin *therapy* to postępowanie lecznicze, uzdrowieńcze, rehabilitacyjne wpływające docelowo na dobre samopoczucie jako jeden ze wskaźników zdrowia bez użycia środków farmakologicznych lub ingerencji chirurgicznej wobec osób, które źle się czują pod względem fizycznym, psychicznym i są niedostosowane społecznie (Sawicka, 1999a).

ISTOTA SOCJOTERAPII W LITERATURZE PRZEDMIOTU

Działalność socjoterapeutyczna dotyczy pracy z dziećmi, młodzieżą i osobami dorosłymi z zachowaniami problemowymi (Sawicka, 1999b). Udziela się pomocy psychologicznej, dydaktycznej, wychowawczej i opiekuńczej osobom z objawami nieprzystosowania społecznego, osobom zachowującym się kłopotliwie, m.in. z tego względu, że funkcjonują w trudnym środowisku społecznym (przestępczym, agresywnym, nietolerancyjnym, obyczajowym) (Dragan, Oleksy, 2005). Działalność socjoterapeutyczna polega na organizowaniu środowiska społecznego pacjenta w celu jego wyzdrowienia i utrzymania zdrowia psychicznego.

Socjoterapia ukazuje znaczenie kontaktów chorego z osobami z jego otoczenia społecznego (inni chorzy, personel medyczny i pedagogiczny oraz najbliżsi) dla przebiegu procesu leczenia i służące procesowi leczenia oraz zdrowienia i wyzdrowienia. Stanowi ona jeden ze sposobów łagodzenia lub eliminowania negatywnych norm i obyczajów w zachowaniach społecznych, bądź społecznie niepożądanych. Socjoterapia ma charakter indywidualny, grupowy lub zbiorowy i dotyczy pomocy psychologicznej, dydaktycznej, wychowawczej i opiekuńczej, obejmującej psychoterapię i psychoedukację oraz trening osobisty i interpersonalny (Silecka, 2013).

Według M. Ganczarskiej (2008) usługi socjoterapeutyczne obejmują takie zagadnienia, jak: prawidłowe usprawnianie, rehabilitacja, leczenie ludzi i poprawa ich jakości życia, co zależy od integracji i współpracy członków zespołu terapeutyczno-opiekuńczego, opartego na autorytecie. Autorytet (łac. *autoritas* – powaga umysłowa i moralna, charyzma, wpływ, posłuch i zaufanie u innych, znawca, wyrocznia, mistrz, alfa i omega) dotyczy osób, instytucji i organizacji cieszących się szczególnym i pełnym uznaniem w pewnej dziedzinie lub wśród pewnej grupy ludzi, w określonym środowisku. Powstaje pytanie, jak zdobyć i utrzymać autorytet. Cyprian Norwid odpowiada: „wystarczy pochylić czoła, żeby bez włóczni w rękę i bez tarczy zwyciężyć zgola” (Norwid, 2021). Człowiek mający autorytet to osoba budząca szacunek i zaufanie, wywołająca lojalność swoją postawą, działaniem i spojrzeniem, żyjąca w prawdzie, zgodnie z zasadami (tzw. kręgosłupem moralnym), bez zakłamania i z empatią do wszystkich bez wyjątku.

Poszczególne osoby posiadają różny zakres obowiązków, odmienne kompetencje, wykształcenie, doświadczenie, umiejętności, sposób bycia i poczucie wartości. Każdy członek zespołu (organizacji) w równej mierze powinien czuć się odpowiedzialnym za powodzenie pracy terapeutycznej. Sprawne, skuteczne i profesjonalne funkcjonowanie zespołu stanowi wartość dla podopiecznych i każdego z członków zespołu. Atmosfera pracy daje poczucie bezpieczeństwa i stanowi warunek właściwej komunikacji między współpracownikami. Jest to proces wielopoziomowy uwzględniający słowa, gesty, mimikę, postawy, zachowanie, odczuwane i wyrażane uczucia oraz emocje. Zrozumienie i wyrozumiałość, asertywność, stosunek do miejsca pracy, stanowiska i podwładnych, sposób rozumienia swojej roli, wizji i misji zawodowej oraz miejsca w strukturze organizacyjnej zespołu determinuje kierunek jego sprawności i motywuje do działania, co przekłada się na charakter stosunków z podopiecznymi.

Proces komunikacji (relacje międzyludzkie) to nie tylko przekazywanie i wymiana informacji słownych, lecz także „mowa ciała”, wygląd, wyraz twarzy, postawa, siła, napięcie i ton głosu. Dzięki niewerbalnym sygnałom komunikacji odbieramy i wysyłamy informacje sympatii, antypatii, niechęci, szacunku, podległości, zależności względem innych. W powodzeniu pracy socjoterapeutycznej potrzebne są szczerze, prawdziwe, uczciwe, wiarygodne relacje międzyludzkie, oparte na zaufaniu. Sprawna i skuteczna komunikacja w zespole terapeutycznym powinna być:

- otwarta, oparta na empatii,
- bezpieczna,
- drożna,
- spójna pomimo współzycia, koegzystencji wśród wielu sprzeczności,
- jasna w przekazie,
- asertywna (szanująca prawo każdego człowieka do wyrażania swoich myśli, prawo do odmowy, posiadania odrębnego stanowiska, działania przy warunku nieczynienia innym krzywdy),
- odpowiedzialna,
- konstruktywna w krytyce (Stiles, 2002).

Dzięki takim cechom komunikacji istnieje gwarancja zbudowania zespołu, który skutecznie radzi sobie z trudnościami, diagnozuje obszary sporne, konstruktywnie rozwiązuje konflikty, wzajemnie sobie pomaga, niesie wsparcie. W takim towarzystwie będzie można na siebie liczyć w sytuacji kryzysowej. Każdy członek zespołu terapeutyczno-opiekuńczego jest tak samo ważny, niezależnie od tego, jaką pełni funkcję (leczenie, pielęgnacja, rehabilitacja, opieka, terapia zajęciowa, sprzątanie, gotowanie, konserwacja sprzętu, administracja, kierowanie ludźmi). W ostateczności liczy się efekt synergii. Częstym problemem w budowaniu zespołu jest bycie liderem (lekarzem) i stawianie siebie ponad lub poza zespół. W tej sytuacji trudne staje się utrzymanie drożności komunikacji. Budowanie poprawnego klimatu w zespole terapeutyczno-opiekuńczym zależy od tego, czy nie ma poczucia lęku, który paraliżuje pracę członków, wyzwala w nich poczucie bezradności, bezsilności, prowadzi do nieporozumień i konfliktów oraz determinuje sposób ich rozwiązania (Nowak-Ledniowska, 2016). W pracy zespołu liczy się ludzka dobroć, życzliwość, cierpliwość, posłannictwo, służenie innym i dobra komunikacja (Czeczulewska, 2016).

Działania socjoterapeutyczne mają ściśle powiązanie z różnymi formami aktywności zbiorowego (grupowego) działania na styku

ergoterapii, kulturoterapii i przyrodoterapii. Przykładem kompilacji socjoterapii i kulturoterapii, a ściślej teatroterapii są tzw. spektakle rodzinne, czyli adresowane do wszystkich pokoleń w rodzinie. Przedstawienia rodzinne oprócz funkcji artystycznej pełnią też ważną rolę łącznika rodzinnego, międzypokoleniowego. Oglądany wspólnie spektakl tworzy dodatkową przestrzeń do ciekawych rozmów rodziców i dziadków z dziećmi, do podejmowania tematów, czasem nawet tylko pośrednio związanych z samym przedstawieniem, ale w istocie ważnych. Spektakle mogą być prezentowane np. w formie marionetkowej, a ich repertuar z powodzeniem jest adresowany do odbiorców w różnym wieku. Dzieci i dorośli zwykle reagują na zachowania lalek na scenie, co dowodzi istotnej funkcji takich spektakli dla życia rodzinnego, budowania wzajemnych pozytywnych relacji członków rodziny. Uczestnictwo w spektaklach rodzinnych może być nie tylko bierne (jako widz), ale także aktywne (jako uczestnik, aktor w wydarzeniu artystycznym). Istnieje realna możliwość realizacji spektakli rodzinnych nie tylko na profesjonalnej scenie teatralnej, lecz także w gospodarstwie wiejskim (Ikei i in., 2015).

TECHNIKI SOCJOTERAPEUTYCZNE STOSOWANE

W TURYSTYCE ZDROWOTNEJ NA OBSZARACH WIEJSKICH

Jedną z metod stosowanych w ramach terapii zajęciowej jest socjoterapia (łac. *socius* oznacza stowarzyszony, wspólny, towarzysz, a także związek ze społeczeństwem, społecznością lub zjawiskami społecznymi). Dotyczy ona leczenia zaburzeń ruchowych i intelektualnych oraz zachowań psychicznych, emocjonalnych, niedostosowania społecznego, w tym zawodowego, jednostki ludzkiej. Socjoterapia polega na wykorzystaniu oddziaływań natury społecznej w toku spotkań indywidualnych lub grupowych, w tym towarzyskich (Canadian Association..., 1991; Bagga i in., 2020).

Szczegółowe techniki socjoterapii to m.in.:

- ludoterapia,
- kinezyterapia,
- zajęcia rekreacyjne, turystyczne i sportowe,
- zooterapia,
- aromaterapia,
- terapia wspomnieniowa,
- cykloterapia,
- śmiechoterapia,
- trening (ćwiczenie) czynności dnia codziennego i funkcjonowania w społeczeństwie.

Ludoterapia nazywana jest inaczej zabawoterapią. Jest to terapia wykorzystująca gry i zabawy w świetlicy oraz w terenie (zabawy manipulacyjne, zabawy konstrukcyjne, zabawy tematyczne, gry i zabawy dydaktyczne, gry i zabawy zespołowe), a także rozrywkę.

Kinezyterapia (*kinezis* – ruch jako środek leczniczy oraz *therapeia* – leczenie) oznacza terapię z wykorzystaniem ruchu (gimnastyka, zajęcia ruchowe, rozgrywki sportowe, spacer, wędrówki), leczenie postawy oraz chodu (Rosławski, Skolimowski, 2000; Zembaty, 2002). W jej ramach można wyodrębnić:

- terapię ruchem w pomieszczeniu, w tym w zamkniętym akwenu (w wodzie), zarówno przyrządową, jak i bezprzyrządową (np. ćwiczenia ogólnousprawniające, ćwiczenia oddechowe, gimnastyka poranna, rozgrywki sportowe, tańce, czyli choreoterapia),
- terapię ruchem w terenie, w tym na odkrytym akwenu (w wodzie), również przyrządową lub bezprzyrządową, czyli tzw. terenoterapię (spacer w parku lub w lesie – silvoterapia, spacer nad brzegiem morza – talasoterapia) (Krempa, 2010; Rutkowska i in., 2015).

Zajęcia rekreacyjne, turystyczne i sportowe mogą odbywać się w pomieszczeniu lub w terenie. Rekreacja (łac. *recreo* – odnowić, ożywić, odtwarzać) to działania, które stanowią formę aktywnego wypoczynku umysłowego i fizycznego wybraną dobrowolnie przez człowieka ze względu na osobiste zainteresowania i dla odpoczynku, rozrywki lub rozwoju własnej osobowości, podejmowaną poza obowiązkami zawodowymi, społecznymi i domowymi oraz nauką w czasie wolnym od nauki i pracy (zajęć i czynności zawodowych). Jest ona realizowana w miejscu wypoczynku, stałego zamieszkania lub pobytu człowieka. W przypadku, gdy taka aktywność wiąże się z przemieszczaniem, wędrówką człowieka, podróżami w celu poznawania świata i ludzi, wówczas mówi się o turystyce.

Podsumowując, pacjenci socjoterapii należą do marginalizowanych grup społecznych i jeśli podejmują podróż w celach leczniczych można ich uznać za uczestników turystyki społecznej.

Z kolei sport to forma aktywności człowieka mająca na celu doskonalenie sprawności fizycznej, psychicznej i umiejętności społecznych w ramach współzawodnictwa (indywidualnie lub zbiorowo, w tym grupowo) według ustalonych i akceptowanych reguł. W rekreacji brak jest elementu rywalizacji (współzawodnictwa) (Kwilecki, 2011).

Zooterapia (lub animalterapia) to terapia z udziałem lub przy wykorzystaniu zwierząt. Wyróżnia się następujące jej rodzaje:

- dogoterapia (ang. *dog* – pies) lub kynoterapia,
- hipoterapia (grec. *hippos* – koń),
- felinoterapia (łac. *felis* – kot),
- delfinoterapia (terapia z udziałem delfina),
- onoterapia (terapia z udziałem osła),
- owcoterapia (terapia z wykorzystaniem owcy),
- alpakoterapia (terapia z udziałem alpak) (Malec, Rąglewska, 2015).

Tego typu działania terapeutyczne służą ogólnej poprawie samopoczucia człowieka w sferze społecznej, emocjonalnej, poznawczej i fizycznej. W zooterapii mogą uczestniczyć pacjenci z nerwicą, depresją i zaburzeniami lękowymi, chorobami psychicznymi, ADHD, autyzmem dziecięcym, mózgowym porażeniem dziecięcym, upośledzeniem intelektualnym (Śliwiński, Sieronia, 2004). John Galsworthy (1867–1933) zauważył, że „zabawna rzecz dzieje się z końmi, wychodzą z użycia, a wchodzi w modę” (Wyżnikiewicz-Nawracała, 2002, s. 7). Psy można wykorzystywać wszechstronnie, np. do „czytania psu”, które ma na celu poprawę umiejętności czytania u podopiecznego, doskonalenia umiejętności komunikowania się oraz rozbudzenia zainteresowania książką. Czytanie psu pomaga w zdobywaniu umiejętności przydatnych w życiu codziennym (tak samo ważnych, jak umiejętność pisanie), gdyż dzieci nie odczuwają stresu, który towarzyszy czytaniu w klasie w obecności nauczyciela i uczniów, a ponadto psy nie potrafią czytać, ale są dobrymi słuchaczami, nie poprawiają, nie przerywają, nie okazują zniecierpliwienia, są tolerancyjne i nie są złośliwe (Kulisiewicz, 2007, 2009; Pawlik-Popielarska, 2005).

Aromaterapią nazywamy kurację z wykorzystaniem olejków eterycznych i innych substancji zapachowych, mającą korzystny wpływ na nastrój, samopoczucie, procesy poznawcze oraz zdrowie. Substancje te są wprowadzane do organizmu przez drogi oddechowe (wdech, wdychanie, inhalacje) lub przez skórę (masaże, kąpiel lub kompres). Leczenie zapachem polega na zanurzaniu się w wonnej kąpieli lub przebywaniu w pomieszczeniach pachnących olejkami. Każdy z olejków eterycznych posiada swoje unikalne właściwości. Wykazują one działania bakteriobójcze, przeciwzapalne, rozgrzewające, odkażające i przeciwwirusowe. Olejki eteryczne są silnymi koncentratami uzyskiwanymi z pachnących części roślin. Są zaliczane do grupy leków ziołowych. Można wyróżnić olejki eteryczne z drzewa herbacianego, mięty, róży i jaśminu. Zastosowanie olejków aromaterapeutycznych

pobudza układ odpornościowy organizmu, poprawia krążenie, działa przeciwbólowo i oddziałuje pozytywnie na psychikę. Aromaterapia jest niewskazana dla alergików, małych dzieci i kobiet w ciąży. Quasi-aromaterapia występuje podczas przebywania w lesie, szczególnie sosnowym lub w ogrodzie kwiatowym.

Terapia wspomnieniowa (sentymentalna, romantyczno-sentymentalna, reminiscencyjna, retrospektywna, odtworzeniowa) opiera się na wspominaniu najbardziej znaczących doświadczeń osobistych, przeżyć, przygód, losów opowiadanych (wyrażanych emocjonalnie słowem z gestami, a niekiedy ze wzruszeniem i płaczem) w odpowiednio udekorowanym, stylizowanym pomieszczeniu lub w terenie na bazie fotografii, widokówek, listów, pamiątek, autobiografii, starych przedmiotów, wycinków gazet, przedmiotów codziennego użytku, miejsca urodzenia i przebywania. Można wyodrębnić następujące funkcje terapii wspomnieniowej: poznawczą (poznawanie przeżytych w przeszłości doświadczeń oraz ich skutków, a także określenie potrzeb psychologiczno-socjologicznych pacjenta), psychologiczną (podnoszenie własnej wartości pacjenta na podstawie silnych, mocnych, dobrych stron z własnej przeszłości), terapeutyczną (proces przeglądania dotychczasowego życia w celu lepszego dostosowania się do teraźniejszości i przyszłości, radzenia ze starością, chorobami i niepełnosprawnością), rekreacyjną (miła i pożyteczna forma spędzenia czasu wolnego, szczególnie dotycząca osób starszych, które w naturalny sposób i często z wielką przyjemnością powracają do wspomnień i miejsc oraz rzeczy związanych ze swoją przeszłością).

Zajęcia w zakresie terapii wspomnieniowej przeprowadza się w odpowiednio przygotowanej sali, oddającej klimat, nastroj z dawnych lat lub w terenie podczas zorganizowanej wycieczki do miejsca urodzenia, dzieciństwa i młodości. Interesującą formą terapii wspomnieniowej mogą być również przedstawienia teatralne, spotkania telewizyjne, filmy lub audycje radiowe autobiograficzne i dokumentalne. Mogą one służyć jako techniczno-organizacyjne rozwiązania sesji terapii wspomnieniowej. Tematem wspomnień może być pierwszy dzień w szkole, najweselsza historia życia, przeboje z dawnych lat, święta w gronie rodzinnym.

Pomocnym instrumentem w przeprowadzeniu sesji terapii wspomnieniowej mogą być wylosowane przez pacjenta kartki o treści: z czym Ci się kojarzy słowo/słowa: miłość, przyjaźń, dzieciństwo, młodość, radość, rodzina, rodzeństwo bliższe lub dalsze, najbliżsi (mama, tata, brat, siostra, ciotka, wujek, babcia, dziadek), sąsiedzi, moja droga

do szkoły, moja klasa, moje miejsce zabaw, moja ulubiona zabawka, moja ulubiona zabawa, moja ulubiona książka, moja ulubiona rzecz, najciekawsze spotkanie, najśmieszniejsza przygoda.

Cykloterapia (inaczej cycletherapy) to metoda wykorzystująca rowery rehabilitacyjne jedno- lub dwuosobowe w życiu codziennym, indywidualnie dopasowane, dostrojone w zależności od np. rodzaju niepełnosprawności (Kowalski i in., 2003),

Trening czynności dnia codziennego i funkcjonowania w społeczeństwie jest swego rodzaju procesem zdobywania wiedzy, kształtowania umiejętności społecznych i nabywania nawyków). Obejmuje m.in.:

- trening integracyjny (uspołeczniania), który dotyczy treningu umiejętności interpersonalnych w rozwiązywaniu problemów w trudnych sytuacjach międzyludzkich. Dotyczy on budowania poczucia własnej wartości, treningu komunikacji interpersonalnej, czyli umiejętnego nawiązywania kontaktów i tworzenia pozytywnych relacji społecznych, umiejętnego formułowania i wyrażania swoich myśli, nauczania poprawnej wymowy. Ponadto trening umiejętności interpersonalnych stosowany w rozwiązywaniu problemów w trudnych sytuacjach międzyludzkich uczy budowania poczucia własnej wartości, asertywności radzenia sobie ze stresem, pomaga w nawiązywaniu i utrzymaniu poprawnych relacji międzyludzkich,
  - rozmowę terapeutyczną jako metodę pracy diagnostycznej i terapeutycznej,
  - trening samoobsługi, inaczej trening umiejętności samoobsługowych, zaradności życiowej, czynności życia codziennego, dostosowania i funkcjonowania w społeczeństwie, w środowisku rodzinnym, rówieśniczym, szkolnym i zawodowym.
- W tym zakresie wyróżnia się m.in.:

- trening poznawczy (zdobywanie umiejętności czytania, pisania, wypowiadania się, logicznego myślenia, koncentracji uwagi, ćwiczenia pamięci /trening pamięci/, wspomagane przez gry edukacyjne i logiczne oraz rachunkowość, a ponadto nauczanie pisania listów i podań, wypełniania formularzy urzędowych, w tym przekazów pocztowych,
- trening higieniczny (higieny), zajmujący się wszystkimi czynnościami, łącznie z zachowaniem estetycznym i schludnym wyglądem, które wpływają potęgująco na stan zdrowia i poprawę samopoczucia człowieka oraz

na kontakty interpersonalne, a także na sprawność fizyczną i umysłową ustroju, np. kultura czystości ciała (higiena osobista), zorganizowane codzienne czynności pracy (higiena pracy), nauki (higiena nauki), higiena czasu wolnego (podczas rozrywki, odpoczynku, wypoczynku, snu), higiena odpowiedniego odżywiania się, higiena właściwego zachowania się człowieka w różnych warunkach życia i kontaktów z ludźmi zdrowymi i chorymi oraz ze zwierzętami, a także przemieszczania się i podróży środkami transportu oraz funkcjonowania organizmu ludzkiego w różnym wieku, płci i stanu zdrowia,

- trening kulinarny, dotyczący umiejętności wykorzystywania narzędzi kuchennych, zastawy stołowej, sprzętu gospodarstwa domowego z przestrzeganiem przepisów bhp, nauczanie zasad zdrowego żywienia, prawidłowego przechowywania żywności (artykułów spożywczych), samodzielnego i estetycznego przygotowania i spożywania posiłków oraz nakrywania stołu, a także kulturalnego zachowania się przy stole),
- trening innych umiejętności praktycznych dnia codziennego, zdobywanie umiejętności w zakresie dbania o własne zdrowie (aktywność, tężyznę fizyczną, spokój psychiczny, w tym emocjonalny) i estetyczny wygląd, radzenia sobie w podstawowych i trudnych sytuacjach życiowych, korzystania z usług służby zdrowia, załatwiania spraw w instytucjach publicznych, nauczanie ubierania się odpowiednio do pory dnia i roku, kształtowanie orientacji przestrzennej oraz umiejętności poruszania się w najbliższym otoczeniu, a ponadto nauczanie samodzielności i niezależności, w tym samodzielnego jedzenia, mycia, ubierania się i załatwiania potrzeb higienicznych i fizjologicznych, obsługi urządzeń gospodarstwa domowego i niektórych napraw W tym przedmiocie można wyodrębnić też trening budżetowy (operowanie pieniędzmi, dokonywanie zakupów, nauczanie wartości pieniądza, ekonomizacji życia codziennego), trening lekowy, który prowadzi lekarz (opis działania i dawkowania leków, uświadamianie o ważności systematycznego brania leków), a także trening psychoedukacji i edukacji zdrowotnej (promocji zdrowia) dotyczący nauczania zasad zdrowego stylu życia oraz przekazania w sposób

dostępny informacji o różnych stanach chorobowych, o zagrożeniach ze strony środków uzależniających, jak też trening mieszkaniowy (symulowane nauczanie samodzielnego życia i doskonalenie zaradności w życiu codziennym w mieszkaniu treningowym oraz wdrażanie do życia dorosłego), trening kreatywności i przedsiębiorczości, a ponadto trening zagospodarowania czasu wolnego (zainteresowania, hobby, wypoczynek na miejscu i w terenie),

- kontakty z otoczeniem zawodowym w ramach preorientacji zawodowej (zmiany zawodu lub przekwalifikowania).

PODMIOT TURYSTYCZNY NA OBSZARACH WIEJSKICH
ŚWIADCZĄCY USŁUGI SOCJOTERAPEUTYCZNE –
STUDIUM PRZYPADKU

Działania terapeutyczne stanowią ważną część oferty Wiejskich Domów Pracy Twórczej „Uroczanka” w Okopach koło Suchowoli (woj. podlaskie). Na ich terenie rozmieszczone są następujące budynki z określoną specjalizacją:

- „Chata Swojskich Smaków” (jadło lokalne),
- „Dom Rzemiosła Dawnego” („ginące zawody” – prace w drewnie, tkaninie, papierze i kamieniu),
- „Antkowa Kuźnia” (kowalstwo artystyczne),
- „Dom Dzieła Artystycznego” (sztuka artystyczna, w tym ludowa, prezentacja własnych przedstawień w Wiejskim Teatrze Lalek),
- „Słowiańska Chata Zdrowia i Urody” (rozpoznawanie, zbieranie i przechowywanie ziół, ziołolecznictwo, ekologiczne herbaty ziołowe i owocowe, syropy ziołowe i owocowe, nalewki i wina ziołowe i owocowe, powidła, przyprawy, kosmetyki naturalne, masaż ręczny i na urządzeniach terapeutycznych, hartowanie ciała),
- suszarnia ziół „Kalina”,
- bania ruska (zabiegi zdrowotne i relaksujące),
- Chata Ogłady „Magusia”, w której mieści się Akademia Dobrego Wychowania (usługi socjoterapeutyczne),
- „Wiejski Inkubator Kreatywności i Przedsiębiorczości”.

Przedmiotem działalności gospodarczej jest edukacja kulturowa i zdrowotna w Wiejskich Domach Pracy Twórczej „Uroczanka” oraz

edukacja ekologiczna i socjoterapeutyczna na ścieżkach przyrodniczych i w ogrodzie sensorycznym. Ponadto w celach poznawczych i zdrowotnych organizowane są zajęcia rekreacyjne, turystyczne i sportowe zarówno na miejscu, jak i w terenie. Atrakcyjną formą jest edukacja socjoterapeutyczna w ramach Akademii Dobrego Wychowania, prowadzona przez specjalistyczną kadrę (terapeuta zajęciowy, opiekun medyczny, terapeuta zajęciowy ze specjalnością pedagogika lecznicza, ratownik medyczny).

Motywacją do założenia Wiejskich Domów Pracy Twórczej „Uroczanka” było:

- wypełnienie niszy rynkowej, wykorzystanie ogólnych trendów oraz zasobów własnych w turystyce, a zarazem wydłużenie sezonu turystycznego,
- wykorzystanie mody na powrót do korzeni, poznawania w środowisku wiejskim dawnych tradycji i zwyczajów, gwary, wierzeń, historii, szerzej skarbów dziedzictwa narodowego,
- zagospodarowanie potencjału ludzkiego na danym terenie (ludzi ambitnych i zdolnych, nie posiadających możliwości twórczej pracy),
- chęć przygotowania oferty nowego rodzaju wypoczynku, opartego nie tylko na wykorzystaniu walorów przyrodniczych (słońce, woda, piasek), lecz również na doznaniach intelektualnych, poszerzaniu swoich zainteresowań, poznawaniu i przeżywaniu – zorganizowanego, twórczego, aktywnego i zdrowego spędzania wolnego czasu,
- chęć stworzenia miejsca (blisko dużej aglomeracji miejskiej i niedaleko granicy Unii Europejskiej), które będzie przyciągało artystów, historyków, etnografów, przyrodników, ludzi szukających ciszy i spokoju,
- zainteresowanie właścicieli problematyką zrównoważonego rozwoju i zamiar propagowania idei nowego rodzaju turystyki na terenach dotąd rzadko odwiedzanych przez turystów.

Na wybór działalności w tej branży wpłynęło posiadane przez właścicieli wykształcenie, wiedza, doświadczenie zawodowe, kursy i szkolenia oraz umiejętności tworzenia bazy materialnej do przyszłej firmy (przenoszenie i renowacja zabytkowych domów i zbiorów muzealnych), a także hobby w zakresie kolekcjonowania dawnych przedmiotów użytkowych związanych z ginącymi zawodami, sztuką, kuchnią staropolską, medycyną naturalną. Ekspozaty te są prezentowane w „żywych muzeach”.

Struktura produktu turystycznego Wiejskich Domów Pracy Twórczej „Uroczanka” przedstawia się następująco:

- **rdzeń produktu** – „Skarby dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego oraz tajniki zdrowia, urody i wychowania pod jednym dachem”,
- **usługi podstawowe**
  - edukacja kulturowa i zdrowotna, w tym socjoterapia (szkolenia i warsztaty) w Wiejskich Domach Pracy Twórczej,
  - edukacja ekologiczna i etnograficzna (szkolenia i warsztaty) na ścieżkach przyrodniczych: „Poszukiwanie tubylca bobra”, „Piękno krajobrazu wiejskiego” i „Pejzaże wsi” oraz na bazie przydomowej oczyszczalni ekologicznej typu korzenno-roślinnego,
  - edukacja historyczna na ścieżce „Śladami Jaćwingów”,
- **usługi uzupełniające**
  - oferta rekreacyjna „W zdrowym ciele zdrowy duch” (nauczanie pływania, kinezyterapia na lądzie i w wodzie, gimnastyka poranna i ćwiczenia oddechowe, ratownictwo wodne i medyczne, strzelectwo (broń, łuk, proca), narciarstwo biegowe, marsze i biegi przełajowe, marsze i biegi na orientację, spacer, zwiady, gry terenowe, jazda rowerem na orientację, przejażdżki konne, ćwiczenia relaksacyjne, wspinaczka, survival, gry i zabawy ruchowe, gry zabawy świetlicowe,
  - oferta turystyczna „Kresowe wędrówki”, a w tym wędrówki bliskie (Wędrówki ks. Jerzego, Szlakiem przydrożnych krzyży i kapliczek, Poszukiwanie bobra, Poszukiwanie mchu i paproci, Poszukiwanie śladów Jaćwingów, Wiejskie krajobrazy, Odkrywanie architektury wiejskiej, Opowieści starych ludzi), a także wędrówki dalekie (Pielgrzymka do Różanego Stoku, Pielgrzymka do Krypna, Wycieczka do Ostrej Bramy i Studzienicznej, Azymut „Biebrza”, Puszcza Augustowska, Knyszyńska, Białowieska w zasięgu ręki, Wędrówki białoruskie, Poznaj Litwę),
  - oferta sportowa (pływanie, biegi, jazda rowerem, ratownictwo wodne).

Zróznicowanie oferty Wiejskich Domów Pracy Twórczej „Uroczanka” w Okopach prezentuje tab. 9.

Tab. 9. Szczegółowa oferta Wiejskich Domów Pracy Twórczej „Uroczanka”

Nazwa usługi	Opis
Tajniki jadła lokalnego	Szkolenie i warsztaty w „Chacie Swojskich Smaków”
Ginące zawody	Prezentacje stolarstwa, plecionkarstwa, garncarstwa, rymarstwa, tkactwa, szewstwa, zabawkarstwa, zdobnictwa domów, ozdób ludowych w „Domu Rzemiosła Dawnego” oraz kowalstwa artystycznego w „Antkowej Kuźni”
Wiejski Teatr Lalek w Domu Dzieła Artystycznego	Warsztaty artystyczne. Warsztaty teatralne dla dzieci i młodzieży
Pokazy sztuk plastycznych	Prezentacja sztuki ludowej (hafciarstwa, koronkarstwa, rzeźbiarstwa, biżuterii ludowej, malarstwa, snycerstwa) w „Domu Dzieła Artystycznego”
Zielarstwo	Uprawa ziół, poznawanie i zbieranie ziół, przechowywanie ziół, suszenie ziół, zastosowanie ziół w medycynie ludowej w „Słowiańskiej Chacie Zdrowia i Urody”
Zdrowie i uroda	– Masaże ręczne i na urządzeniu terapeutycznym w „Słowiańskiej Chacie Zdrowia i Urody” – Kosmetyka ludowa w „Słowiańskiej Chacie Zdrowia i Urody” – Hartowanie ciała na łądzie i w stawie
Edukacja ekologiczna i socjoterapeutyczna	Zajęcia na ścieżkach przyrodniczych i w ogrodzie sensorycznym („Poszukiwanie tubylca bobra”, „Piękno krajobrazu wiejskiego”, „Aromaty roślin”)
Edukacja socjoterapeutyczna	Ludoterapia i treningi czynności dnia codziennego oraz funkcjonowania w społeczeństwie w ramach Akademii Dobrego Wychowania w Chacie Oglądy „Magusia”

Źródło: opracowanie własne.

Oferta Wiejskich Domów Pracy Twórczej „Uroczanka” skierowana jest do następujących segmentów rynku:

- zorganizowanych grup dzieci i młodzieży, m.in. w ramach zielonych szkół oraz letniego i zimowego wypoczynku,
- zorganizowanych grup dorosłych, w tym pracowników przedsiębiorstw, instytucji i organizacji pozarządowych,
- rodzin i osób indywidualnych,
- artystów, w tym twórców ludowych,
- członków uniwersytetów trzeciego wieku i klubów seniora,
- turystów zagranicznych,
- osób chorych, niepełnosprawnych, niesamodzielnych, samotnych,
- studentów i nauczycieli, w tym nauczycieli akademickich.

Sprzedaż oferty odbywa się przez bezpośrednio u organizatora Wiejskich Domów Pracy Twórczej „Uroczanka”, a także w biurach podróży, hotelach, za pośrednictwem szkół, organizacji pozarządowych (PTTK, ZHP), uniwersytetów trzeciego wieku, klubów seniora, reprezentantów handlowych (np. nauczycieli). Możliwa jest też rezerwacja przez Internet, telefon, fax lub listownie, a później wpłata zaliczkowa w biurze lub na konto.

Na podstawie stale przeprowadzanych badań ankietowych i wywiadów ustalono najczęstsze oczekiwania potencjalnych klientów i osób odwiedzających Wiejskie Domy Pracy Twórczej „Uroczanka”. Są to:

- kompetentna, miła i życzliwa obsługa,
- zagwarantowanie wygodnych noclegów i smacznego wyżywienia,
- możliwość korzystania z parkingu, Internetu, bezpieczeństwo świadczonych usług,
- możliwość fotografowania ekspozycji,
- gwarancja pobytu małych dzieci i zwierząt,
- możliwość uczestniczenia w wycieczkach fakultatywnych,
- możliwość organizowania imprez integracyjnych,
- możliwość uczestniczenia w imprezach kulturalno-historycznych organizowanych przez samorządy lokalne i organizacje pozarządowe,
- możliwość korzystania z agencji filmowo-fotograficznych,
- możliwość korzystania z bazy sportowo-rekreacyjnej na danym terenie.

Oferta Wiejskich Domów Pracy Twórczej „Uroczanka” w Okopach różni się od podobnych usług konkurentów (a jednocześnie sojuszników) następującymi właściwościami:

- jest unikatowa, nowatorska i oryginalna,
- cechuje się kompleksowością i komplementarnością,
- produkt łączy w sobie szerokie oczekiwania turystów: wypoczynek w ciszy, poznawanie dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego regionu (w tym: kuchni staropolskiej czy ginących zawodów), uprawianie sportu, turystyki, rekreacji, dbałość o zdrowie i urodę, socjoterapia czy kształtowanie manier dobrego wychowania,
- edukacja w zakresie dziedzictwa kulturowego odbywa się w poszczególnych domach tematycznych, będących jednocześnie „żywymi muzeami”, w których w ramach szkolenia i

warsztatów turysta może własnoręcznie wykonać upominek (pamiątkę),

- edukacja historyczna na ścieżce „Śladami Jaćwingów” jest jedynym przypadkiem takiej oferty tematycznej na tym terenie,
- oferta uwzględnia wydłużenie sezonu turystycznego,
- produkt skierowany jest do większej liczby zróżnicowanych segmentów rynku,
- produkt posiada relatywnie niską cenę i wysoką jakość świadczonych usług przy bardziej zróżnicowanej ofercie (elastyczna cena jest akceptowana przez turystę),
- produkt jest dostępny i bezpieczny (organizator gwarantuje bezpieczeństwo osobiste i finansowe podczas świadczenia usług),
- w Wiejskich Domach Pracy Twórczej „Uroczanka” obowiązuje fachowość, miła obsługa, życzliwość, twórcza atmosfera, gościnność,
- istnieje już rozpoznawalna marka produktu Wiejskich Domów Pracy Twórczej „Uroczanka”.

Produkt Wiejskich Domów Pracy Twórczej „Uroczanka” jest niewątpliwie nowatorski. Innowacyjność oferty polega na tym, że obok tradycyjnego wypoczynku uwzględniającego wykorzystanie naturalnych zasobów przyrodniczych (słońce, wodę, piasek) wprowadzono formy aktywności ruchowej i aktywności intelektualnej, związane z poznawaniem wartości dziedzictwa kulturowego Podlasia, przeżywaniem, rozwojem zainteresowań, a także takimi dziedzinami, jak: ochrona zdrowia, ekologia i zrównoważony rozwój. Za innowacyjny produkt turystyczny właściciele Wiejskich Domów Pracy Twórczej otrzymali wiele nagród i wyróżnień, m.in. tytuł Podlaskiego Innowatora w kategorii „osoba kreująca innowacyjne rozwiązania”.

PODSUMOWANIE

Socjoterapia jako metoda w terapii zajęciowej dotyczy pomocy psychologicznej, dydaktycznej, wychowawczej i opiekuńczej, obejmującej psychoterapię i psychoedukację oraz trening osobisty i interpersonalny (Jagiela, 2007). Działania socjoterapeutyczne mają ściśle powiązanie z różnymi technikami i formami aktywności zbiorowej, w tym grupowego działania na styku ergoterapii, kulturoterapii i przyrodoterapii. Podczas świadczenia usług w zakresie socjoterapii można

wykorzystać do pracy z podopiecznym wytresowane lub udomowione zwierzęta (żyjące nie w stanie dzikim).

Działalność socjoterapeutyczna może być połączona z wypoczynkiem turystycznym na obszarach wiejskich. Sprzyjają temu cisza, spokój, piękne krajobrazy, bezpośredni kontakt z naturą i ludźmi, przyjazny stosunek społeczności lokalnej do turystów oraz brak masowej turystyki. Usługi socjoterapeutyczne świadczone w wiejskich podmiotach turystycznych stanowią rezerwę w systemie państwowej opieki zdrowotnej oraz alternatywny sposób spędzania czasu wolnego podczas pandemii COVID-19. Obiekty na terenach wiejskich, w których realizowana jest socjoterapia powinny być właściwie wyposażone i dostosowane, szczególnie w przypadku osób niepełnosprawnych i niesamodzielnych oraz dzieci. Ważną rolę w procesie usprawniania organizmu ludzkiego spełnia kwalifikowana i doświadczona kadra, a przy tym uprzejmie nastawiona do turystów.

Podsumowując rolę socjoterapii w turystyce zdrowotnej na obszarach wiejskich należy stwierdzić, że:

- może ona stanowić bardzo ważny składnik oferty turystycznej na obszarach wiejskich, równocześnie będąc istotnym czynnikiem determinującym rozwój turystyki zdrowotnej na wsi,
- usługi socjoterapeutyczne, należące do komplementarnych usług turystycznych (dokładniej do specyficznych usług rekreacyjnych) oferowane są przez różne obiekty hotelarskie i noclegowe, np. gospodarstwa agroturystyczne,
- techniki stosowane w socjoterapii są bardzo zróżnicowane, a do najpopularniejszych należy zaliczyć m.in.: kinezyterapię w pomieszczeniu lub terenie, ludoterapię, zajęcia rekreacyjno-sportowe oraz zooterapię,
- wśród usług socjoterapeutycznych bardzo interesujące wydają się być usługi zooterapii, które dotyczą zajęć terapeutycznych z udziałem różnych gatunków zwierząt, co stanowi szczególną atrakcję dla dzieci,
- zootetapia w Polsce może przyjmować postać np. dogoterapii, hipoterapii, onoterapii czy owcoterapii i stanowić markowy produkt gospodarstwa agroturystycznego,
- różnego typu formy socjoterapii na obszarach wiejskich powinny być wspierane przez podmioty sektora publicznego (np. władze samorządowe w gminach) oraz społecznego (np. organizacje i stowarzyszenia turystyki wiejskiej),
- na przykładzie wybranego podmiotu świadczącego usługi socjoterapeutyczne, czyli Wiejskich Domów Pracy Twórczej

„Uroczanka” w Okopach, można stwierdzić, że oferta socjoterapii może być bardzo bogata i dotyczyć m.in. edukacji w zakresie dziedzictwa kulturowego (historia, etnografia, gospodarka itd.) oraz przyrodniczego,

- socjoterapia w „Uroczance” obejmuje ponadto bardzo zróżnicowane zajęcia terapeutyczne, np. ziołolecznictwo, banię ruską, masaże ręczne, ekologiczne herbaty ziołowe itd.

BIBLIOGRAFIA

- Alanen, Y. (2009). Towards more humanistic psychiatry: Development of need-adapted treatment of schizophrenia group psychosis. *Psychosis*, 1, 156–166.
- Bagga, T., Vishnoi, S. K., Jain, S., Sharma, R. (2020). Medical Tourism: Treatment, Therapy & Tourism. *International Journal of Scientific & Technology Research*, 9 (3), March 2020, 4447–4453.
- Boruszczak, M. (2010). *Turystyka zdrowotna*. Gdańsk: Wydawnictwo Wyższej Szkoły Turystyki i Hotelarstwa w Gdańsku.
- Canadian Association of Occupational Therapists (1991). *Occupational therapy guidelines for client-centred practice*. Toronto: CAOT Publications ACE.
- Czachara, J., Krupa, J. (2011). *Turystyka wiejska formą rekreacji i terapii dla osób niepełnosprawnych*. Rzeszów: Wyższa Szkoła Informatyki i Zarządzania w Rzeszowie.
- Czeczulewska, E. (2016). Opieka przez komunikację w trosce o pacjentów i personel medyczny. *Forum Opieki Długoterminowej. Medi*, 2 (68), 22–25.
- Dolan P., Olsen J. A. (2008). *Dystrybucja usług medycznych*. Warszawa: Wydawnictwo CeDeWu, 23–25.
- Dragan, M., Oleksy, B. (2005). Socjoterapia a zmiana poziomu lęku i stylów funkcjonowania w grupie. W: M. Deptuła (red.), *Diagnostyka, profilaktyka, socjoterapia w teorii i praktyce pedagogicznej* (s. 359–370). Bydgoszcz: Wydawnictwo Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego.
- Fearing, G., Law, M., Clark, J. (1997). An occupational performance process model: Fostering client and therapist alliances. *Canadian Journal of Occupational Therapy*, 64, 7–15.
- Ganczarska M. (2008). *Socjoterapia wychowanków pogotowia opiekuńczego*. Opole: Wydawnictwo Uniwersytetu Opolskiego.
- Grabowski, J., Milewska, M., Stasiak, A. (2007). *Vademecum organizatora turystyki niepełnosprawnych*. Łódź: WSTH w Łodzi.
- Ikei H., Koizumi H., Song C., Kouzuki M., Teratani S., Sakuma T., Mizuyazaki Y. (2015). Psychological effects of forest therapy program on workers. *Japanese Journal of Hygiene*, 70, 161–166.

- Jagiela, J. (2007). *Socjoterapia w szkole. Krótki poradnik psychologiczny*. Kraków: Wydawnictwo Rubicon.
- Konieczna, E. J. (2006). *Arteterapia w teorii i praktyce*. Kraków: Wydawnictwo Harmonia.
- Kowalski J.M., Bombik M., Lewandowski R. (2003). *Cykloterapia*. W: J.M. Kowalski, R. Lewandowski (red.), *Rehabilitacja pediatryczna. Wybrane zagadnienia* (s. 219–224). Olsztyn: Wydawnictwo Ameryka WSRDA.
- Krempa B. (2010). *Rola ruchu w procesie nauczania i terapii dziecka*. W: E.M. Skorek (red.), *Terapia pedagogiczna. Zaburzenia rozwoju psychoruchowego dzieci* (s. 81–83). Kraków: Wydawnictwo Impuls.
- Kulisiewicz B. (2007) *Witaj, piesku! Dogoterapia we wspomaganiu rozwoju dzieci o specjalnych potrzebach edukacyjnych*. Kraków: Oficyna Wydawnicza „Impuls”.
- Kwilecki K. (2011). *Rozważania o czasie wolnym. Wybrane zagadnienia*. Katowice: Górnośląska Wyższa Szkoła Handlowa.
- Kulisiewicz B. (2009). *Dogoterapia we wspomaganiu nauki i usprawnianiu techniki czytania*. Kraków: Oficyna Wydawnicza „Impuls”.
- Malec M., Rąglewska P. (2015). *Terapeutyczna jazda konna w procesie usprawniania osób starszych. Rehabilitacja w Praktyce*, 6, 45–47.
- Norwid C.K. (2021). *Wielkość*. Pobrane z: <https://literat.ug.edu.pl/cnwybor/055.htm> (23.11.2021).
- Nowak-Ledniowska, K. (2016). *Komunikacja w zespole terapeutyczno-opiekuńczym. Medi. Forum Opieki Długoterminowej*, 2 (68), 19–21.
- Pawlik-Popielarska B. (2005). *Terapia z udziałem psa*. Gdańsk: Wydawnictwo Medyczne Via Medica.
- Prochorowicz, M. (2010). *Działalność gospodarstw agroturystycznych zaangażowanych w obsługę osób niepełnosprawnych. Ekonomiczne Problemy Usług*, 53, 549–561.
- Roman A. (2016). *Geneza i kierunki rozwoju turystyki wiejskiej w Polsce*. W: A. Roman (red.), *Kreatywność i przedsiębiorczość w ergoterapii i kulturoterapii a turystyka zdrowotna na wsi* (s. 20–30). Białystok: Wydawnictwo Niepublicznej Placówki Doskonalenia Nauczycieli „Edukacja, Wychowanie i Bezpieczeństwo” przy Towarzystwie Zapobiegania Tonięciom i Ratowania Tonących w Białymstoku.
- Roman, M. (2018). *Innowacyjność agroturystyki jako czynnik poprawy konkurencyjności turystycznej makroregionu Polski Wschodniej*. Warszawa: Wydawnictwo SGGW.
- Rosławski A., Skolimowski T. (2000). *Badania czynnościowe w kinezyterapii*. Wrocław: Wydawnictwo Akademii Wychowania Fizycznego we Wrocławiu.
- Rutkowska A., Rutkowski S., Jastrzębski D. (2015). *Kinezyterapia w nowotworach płuc. Rehabilitacja w Praktyce*, 3, 16–18.

- Sawicka, K. (red.) (1999a). *Socjoterapia*, Warszawa: Wydawnictwo Centrum Metodyczne Pomocy Psychologiczno-Pedagogicznej Ministerstwa Edukacji Narodowej.
- Sawicka, K. (1999b). Socjoterapia. Proces i metoda. W: K. Sawicka (red.), *Socjoterapia* (s. 9-25). Warszawa: Wydawnictwo Centrum Metodyczne Pomocy Psychologiczno-Pedagogicznej Ministerstwa Edukacji Narodowej.
- Silecka, E. (2013). Wybrane konteksty socjoterapii w pracy z jednostkami niedostosowanymi społecznie. W: B. Jankowiak (red.), *Socjoterapia jako forma pomocy psychologiczno-pedagogicznej. Teoria i praktyka*. Poznań: Wydawnictwo Naukowe UAM.
- Stiles, W.B. (2002). Assimilation of problematic experience. [w:] J.C. Norcross (red.), *Psychotherapy relationships that work: Therapist contributions and responsiveness to patients* (s. 462-465). Nowy Jork: Oxford University Press.
- Śliwiński, Z., Sieron, A. (red.) (2014). *Wielka fizjoterapia*. t. 3. Wrocław: Wydawnictwo Elsevier Urban & Partner.
- Wyżnikiewicz-Nawracała A. (2002). *Jeździectwo w rozwoju motorycznym i psychospołecznym osób niepełnosprawnych*. Gdańsk: Wydawnictwo Akademii Wychowania Fizycznego i Sportu im. Jędrzeja Śniadeckiego w Gdańsku.
- Zembała A. (red.) (2002). *Kinezyterapia*. Kraków: Wydawnictwo „Kasper” Sp. z o.o.

